

Zuzanna Jernas

Traces of history in the collection of the Main Library of the Poznan University of Medical Science. Marks of provenance in early printed books, their past owners and their ties with the university

Ślady historii w zbiorach Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. Znaki proveniencyjne starodruków i dawni właściciele książek oraz ich związki z Uniwersytetem

Medical Library Forum 2025;18(1):19–26

DOI: 10.34738/mlf.0105

Main Library, Poznan University of Medical Sciences, Poland

Correspondence to: zjernas@ump.edu.pl

ORIGINAL ARTICLE

Abstract

The collection of early printed books held by the Main Library of the Poznan University of Medical Sciences is currently being catalogued. An important part of this process is provenance research. The article aims to present selected provenances of individuals and institutions connected with the history of the University and the origins of medical studies in Poznan.

Streszczenie

W zbiorach Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu znajduje się kolekcja starodruków. Trwają prace nad katalogowaniem zbiorów, a ważnym elementem tego procesu są badania proveniencyjne. Artykuł ma na celu przedstawienie kilku wybranych proveniencji – osób oraz instytucji powiązanych z historią Uniwersytetu Medycznego i genezą studiów medycznych w Poznaniu.

Keywords

early printed books, provenance research, book ownership marks, Poznan University of Medical Science

The collection of early printed books of the Main Library of the Poznan University of Medical Sciences (BG UMP) is currently being catalogued. Provenance research has allowed us to establish the collections some that of these volumes originate from. This article aims to present a selection of provenances historically connected to UMP and the city of Poznan.

A FEW WORDS ON PROVENANCES

Every book has its history – and not just the one printed on its pages. One of the ways of looking into the past of a specific volume is to check for ownership marks placed by its previous owners [1]. It can turn out that a certain publication has had an eventful past, especially in the case of early printed books.

The eldest volume in the collection of BG UMP is over five hundred years old¹. Discovering what an antique book like this has gone through over the centuries is a unique challenge for a librarian taking care of such historical collections.

While cataloguing the collection of early printed books in BG UMP, we carry out provenance research, including recognising ownership marks and identifying the books' past owners [1]. The term "provenance" stems from the Latin *provenio*, meaning "to come forth" [2]. Ownership marks can come in many forms, depending on the owner and the trends of the given era. They are usually handwritten inscriptions, bookplates, or stamps placed on the title page, the endpaper, or other places in the book [3].

The provenance structure serves as additional source value of the collection [4], since it provides information on the people for whom the book was an everyday item. The user's inscription is proof for the relationship between the item and the person. Therefore, the book is not only a memorabilia and a testament to the activities of its past owners, but also a historical source.

In the case of medical literature, the books were mostly owned by doctors and other people working in the medical field. The collection of BG UMP contains numerous volumes that once belonged to people and institutions which have played a significant role in the history of medicine – both on a local and national level.

EARLY PRINTED BOOKS IN THE COLLECTION OF BG UMP

The collection of early printed books in BG UMP consists of five hundred volumes and four hundred and five titles spanning from the 16th to the first half of the 19th century, with the largest number of volumes being from the 18th century. All the books in the collection share a common theme, with most titles concerning medicine and related sciences – surgery, anatomy, botany, and hygiene. The collection includes classic works by Galen and Vesalius, medical treatises by Samuel-Auguste Tissot (both in original and Polish translation) and Joseph Plenck, as well as works by Polish authors, including Szymon Syreniusz, Ludwik Perzyna, and Józef Rogaliński. Most volumes are in Latin, German, and French; books written in Polish constitute only ten percent of the collection.

Most of the early printed books from the collection of BG UMP were acquired from the Department of the History of Medicine of the Academy of Medicine in the 1980s [5]. Currently, the only method of expanding the collection is inheriting the volumes from liquidated libraries of other organisational units of UMP. The history of the library's collection dates back to the times when prof. Adam Wrzosek worked on establishing a library of the Faculty of Medicine at the University of Poznan [6], which had also included early printed books. Back then, the volumes were mostly gifted, or purchased from doctors or their widows [6].

THE HISTORY OF INSTITUTIONS HIDDEN IN OLD STAMPS

The rich history of the university is reflected in the ownership marks placed in the early printed books. They allow us to trace both the structural changes in the institution, as well as the evolution in its nomenclature. Different stages of organisation of medical studies in Poznan are illustrated by the numerous stamps left by various institutions over the years.

One of the most common marks of provenance in the early printed books in the collection of BG UMP is the oval green stamp of the Poznan Society for the Advancement of Arts and Sciences (PTPN). It is worth noting that this institution, founded in 1857 [7], intended to integrate the academic society and fight for the preservation of Polishness in the Greater Poland region. PTPN has played a significant role in the academic

history of Poznan, as their members initiated the creation of the University of Poznan in 1919 [7], from which the most important universities in the city originated: Adam Mickiewicz University, Poznan University of Economics and Business, Poznan University of Physical Education, and Poznan University of Medical Sciences [8].

The Society's structures included a library, which aimed not only to gather literature, but also to protect the Polish intellectual legacy in Greater Poland, which was under the influence of Germanisation at the time. Throughout the years, the Society's Library expanded its collections thanks to donations (among other things) – in 1939, it consisted of about one hundred and forty thousand volumes [9].

The University of Poznan, which conducted comprehensive scientific and teaching activities, had its own library collection. During the interwar period it was one of only five public universities in Poland that taught courses in medicine [10]. The Chair of History of Philosophy of Medicine functioned as part of the Faculty of Medicine, and was later turned into a department [8].

The activity of the University of Poznan was cut short by World War II. A new university founded by the Nazis – Reichsuniversität Posen – was opened in 1941 and operated until 1945. It was supposed to replace the closed Polish university [11]. The occupants aimed to destroy Polish academia and culture, and creating a new academic institution for educating German elites on the Eastern territory was one of the means to achieve that goal [11]. They appropriated the buildings of the university, including all the equipment and research tools [6], as well as confiscated the collections of both private and institutional libraries. That is what happened to the books belonging to the university and the aforementioned library of PTPN.

Traces of that history remain in the form of the Reichsuniversität Posen stamps found in about two hundred books – German, French, and Latin. They were kept in the Church of St. Michael the Archangel, which the Germans used as storage [6, 9]. After the war, prof. Wrzosek successfully recovered some of these volumes [6].

Aside from the history of the University itself, we can trace back the history of another institution connected to the UMP – the Obstetric-Gynaecological Hospital. In the German-language edition of Vesalius' *De humani corporis fabrica*,

there is a stamp saying „Bücherei der Landesfrauenklinik mit Hebammenlehranstalt Posen”, originating from the library of the hospital founded by the Germans in early 20th century. After Poland regained independence, the facility was taken over by Polish administration. In 1921, the hospital became the headquarters of the Obstetric-Gynaecological Clinic of the University of Poznan and remains a unit of UMP to this day [12].

PERSONAL PROVENANCES

Many professors were bibliophiles and collectors of books which eventually ended up on the shelves of scientific libraries. There is no shortage of marks of provenance left by inspiring people in the early printed books collection of BG UMP.

Professors connected to the medical society were among the most active organisers of the University of Poznan. One of them was Heliodor Świącicki (1854–1923) – gynaecologist and obstetrician, first rector of the University; he began his activity in the PTPN as a librarian, and became the chairman of the Society in 1915 [13]. He left his mark on the history of the city – the Gynaecological-Obstetric Hospital and the building of the Adam Mickiewicz University located on Grunwaldzka Street are named after him, as well as one of the streets in Poznan. Among the provenance marks in the BG UMP collection of early printed books, there is one volume with a stamp placed by prof. Świącicki.

One of the close coworkers of prof. Świącicki was the aforementioned prof. Adam Wrzosek (1875–1965) – historian of medicine, co-founder of the Polish school of history and philosophy of medicine, pathologist, especially known for his teaching and organisational skills [14]. Aside from his contributions to the creation of library collections, he has held various positions in the organisational structures of the University, such as the dean of the Faculty of Medicine. Later on, he was engaged in establishing the underground University of the Western Lands, which operated in Warsaw under the Nazi occupation. He was the head of the Chair of History and Philosophy of Medicine of the University of Poznan, and after the war, he helped reestablish the Department of History and Philosophy of Medical Sciences of the Academy of Medicine in Poznan [14]. One of the buildings on the campus of the UMP was named after him, as well as a street in Poznan. The early printed books collected by prof. Wrzosek and

one volume with his personal stamp are valuable memorabilia left by the renowned researcher.

Franciszek Chłapowski (1846–1923), a professor of the University of Poznan, had wide academic interests, including internal medicine, geology, and hygiene. He was also known for his socio-political activities, e.g. in the structures of the Faculty of Medicine of the PTNP [15]. Two volumes from his personal collection remain in the early printed books collection of BG UMP.

About twenty volumes of the early printed books include the inscription of Ferdynand Chotomski (1797–1880) – doctor, artist, and book collector [16]. Chotomski was an honourable member of the PTNP [17]. He participated in the November uprising, and left for Paris after its fall in 1831 [16]. That is most likely where he purchased an interesting copy of *Naturales et medicinales quaestiones...*, which showcases the history of the volume. Chotomski's book contains several marks of provenance. The first one was left by a 16th century Parisian surgeon François Rasse des Noeux – „Franciscus Rassinis Noens chirurgus pariensis 1563” on the bottom of the title page. Another inscription was left in the centre of the title page by Chotomski himself: „Comes de Dienheim Prawdzic Chotomski”. The same page also shows a crossed out green stamp of PTPN, while next to the title page we can see a stamp of the Chair of History and Philosophy of Medicine of the University of Poznan.

Another volume previously owned by Chotomski also has an interesting history. Next to the printer's mark, there is a handwritten inscription: „Comes de Dienheim Prawdzic de Szczawin et de Trąmbki de Chotomski”. From Chotomski's collection, the book was moved to the PTPN library, as shown by the oval green stamp next to the previous owner's inscription. On the upper part of the title page, there is a stamp: „Reichsuniversität Posen / Geschichte der Medizin” – showing that the book was later appropriated by the Nazis.

CONCLUSIONS

Books can survive hundreds of years and travel hundreds of kilometres before they reach a library shelf. Some of them retain marks left by their previous owners, which constitute a valuable source of information for the next generations.

Up until this point, the analysis of some of the early printed books has shown that in many cases,

they used to belong to doctors engaged in the activity of the Poznan Society for the Advancement of Arts and Sciences. For the Main Library of the Poznan University of Medical Sciences, the volumes which previously belonged to Adam Wrzosek and Heliodor Świącicki are especially valuable, as their activity had a great impact on the establishing and development of medical studies in Poznan.

Ownership marks can be helpful in recovering the history of institutions, especially those with a longstanding tradition, such as UMP. Volumes with the stamps of the Poznan Society for the Advancement of Arts and Sciences, the University of Poznan, the Academy of Medicine, and the Poznan University of Medical Sciences allow us to trace back the institutional and organisational changes which have shaped the medical studies in the city. The German stamps, from the libraries Landesfrauenklinik mit Hebammenlehranstalt Posen during the partition era and Reichsuniversität Posen from the time of World War II, are a testament to the complex history of Poznan and the Greater Poland region – places whose history is showcased also on the pages of early printed books.

Books containing stamps and inscriptions of people important to the medical society are valuable memorabilia today, which is why we plan on conducting more provenance research in the Main Library of the Poznan University of Medical Sciences. Further, deeper research on the history of book collections could also prove to be valuable. We can suspect that many more owners' inscriptions, stamps, and bookplates await to be discovered in early printed books.

W Bibliotece Głównej Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu (BG UMP) prowadzone są prace nad katalogowaniem kolekcji starodruków. Badania proveniencyjne pozwoliły ustalić, z jakich księgozbiorów pochodzą niektóre egzemplarze. Celem artykułu jest przedstawienie kilku wybranych proveniencji powiązanych z UMP i Poznaniem na tle historycznym.

KRÓTKO O PROWENIENCJACH

Każda książka ma swoją historię – oprócz tej zapisanej drukiem na jej kartach. Jednym ze sposobów, aby prześledzić losy poszczególnych woluminów, jest odczytywanie znaków własnościowych

naniesionych przez dawnych właścicieli [1]. Niekiedy droga przebyta przez dany egzemplarz okazuje się bardzo długa, szczególnie jeśli mamy do czynienia ze starodrukiem.

Najstarszy wolumin w zbiorach BG UMP liczy ponad 500 lat¹. Odkrywanie drogi, którą przez wieki przebyła książka, jest wyjątkowym wyzwaniem dla bibliotekarza mającego pod opieką tak stare zbiory.

Procesowi katalogowania starodruków w BG UMP towarzyszą badania proveniencyjne – polegają one na odczytywaniu znaków własnościowych oraz identyfikacji dawnych właścicieli [1]. Sam termin „proveniencja” wywodzi się z łacińskiego *provenio*, które oznacza „pochodzę” [2]. Znaki własnościowe mogą przybierać różne formy, zależnie od właściciela i trendów panujących w danej epoce. Najczęściej są to odręczne wpisy, ekslibrisy lub pieczętki, umieszczane na stronie tytułowej i wyklejkach czy w innych miejscach książki [3].

Struktura proveniencyjna stanowi dodatkową wartość źródłową księgozbioru [4]. Dlaczego tak jest? Otóż proveniencje dostarczają informacji o ludziach, dla których książka była przedmiotem codziennego użytku. Wpis użytkownika jest dowodem na związek między przedmiotem a osobą. Książka staje się dzięki temu nie tylko pamiątką i świadectwem działalności dawnych właścicieli, lecz także źródłem do badań, np. historycznych.

W przypadku literatury medycznej właścicielami książek byli najczęściej lekarze i przedstawiciele zawodów związanych z praktyką medyczną. W zbiorach BG UMP znajduje się wiele woluminów należących niegdyś do osób i instytucji odgrywających istotną rolę w historii medycyny – zarówno lokalnej, jak i ogólnopolskiej.

STARODRUKI Z KSIĘGOZBIORU BG UMP

Kolekcja starodruków BG UMP liczy 500 woluminów i 405 tytułów. Chronologicznie całość zbioru obejmuje druki od XVI do pierwszej połowy XIX w., a najliczniejszą grupę tworzą druki XVIII-wieczne. Ważną cechą kolekcji jest spójna tematyka – dominują tytuły dotyczące medycyny i nauk pokrewnych: chirurgii, anatomii, botaniki czy higieny. W kolekcji znajdują się klasyczne

dzieła Galena i Vesaliusa, traktaty medyczne m.in. Samuela Augusta Tissota (w tłumaczeniu na język polski i w oryginale) i Josepha Plencka, a także prace polskich autorów, wśród nich Szymona Syreniusza, Ludwika Perzyny czy Józefa Rogalińskiego. Przeważają druki w językach łacińskim, niemieckim i francuskim; polskojęzyczne stanowią ok. 10% zbioru.

Większość starodruków z kolekcji BG UMP została przejęta w latach 80. XX w. z Zakładu Historii Medycyny Akademii Medycznej [5]. Obecnie jedyną metodą poszerzania kolekcji jest przejmowanie księgozbiorów po likwidowanych bibliotekach innych jednostek organizacyjnych UMP. Historia gromadzenia księgozbioru sięga wielu pokoleń wstecz – aż do czasów Uniwersytetu Poznańskiego i tworzenia biblioteki na Wydziale Lekarskim, w której skład wchodziły też starodruki i za której kształtowanie odpowiadał prof. Adam Wrzosek [6]. Książki pozyskiwano wtedy przede wszystkim poprzez zakupy (od lekarzy lub wdów po lekarzach) i dzięki darowiznom [6].

HISTORIA INSTYTUCJI NA DAWNYCH PIECZĄTKACH

Bogata historia uczelni znajduje odzwierciedlenie w znakach własnościowych, którymi opatrzone są starodruki. Dzięki nim można prześledzić zarówno zmiany w strukturze instytucji, jak i ewolucję jej nazw. Różne etapy organizacji studiów medycznych w Poznaniu są ilustrowane przez liczne pieczętki pozostawione przez kolejne instytucje.

Jednym z najczęściej spotykanych znaków proveniencyjnych w kolekcji starodruków BG UMP jest owalna zielona pieczętka Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (PTPN). Warto zaznaczyć, że instytucja ta, założona w 1857 r. [7], miała na celu integrowanie środowiska naukowego i walkę o zachowanie polskości w Wielkopolsce. Co istotne, PTPN odegrało znaczącą rolę w dziejach poznańskiej nauki – to właśnie jego członkowie zainicjowali w 1919 r. powstanie Uniwersytetu Poznańskiego (UP) [7], z którego wywodzą się najważniejsze uczelnie miasta: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza (UAM), Uniwersytet Przyrodniczy, Akademia Wychowania Fizycznego i Uniwersytet Medyczny [8].

W strukturach Towarzystwa funkcjonowała biblioteka, której zadaniem było nie tylko gromadzenie literatury, ale również ochrona polskiego dorobku intelektualnego w germanizowanej Wielkopolsce. Przez lata działalności Biblioteka PTPN

poszerzała swoje zbiory m.in. poprzez donacje, a w roku 1939 liczyła ok. 140 tys. woluminów [9].

Uniwersytet Poznański, prowadzący intensywną działalność dydaktyczną i naukową, posiadał własne zbiory biblioteczne. W dwudziestolecie międzywojennym był jedną z pięciu publicznych uczelni, które uczyły medycyny [10]. W ramach Wydziału Lekarskiego funkcjonowała Katedra Historii i Filozofii Medycyny, z czasem zamieniona na zakład [8].

Działalność UP przerwał wybuch II wojny światowej. Wkrótce powstała uczelnia założona przez hitlerowców. Reichsuniversität Posen, niemiecki uniwersytet działający w okupowanym Poznaniu w latach 1941–1945, miał zastąpić zamkniętą polską uczelnię [11]. Okupanci działali w celu zniszczenia polskiej nauki i kultury, czemu służyć miało stworzenie ośrodka naukowego kształtującego elitę niemieckie na ziemiach wschodnich [11]. Zajęli więc budynki UP wraz z wyposażeniem sal i sprzętem do badań [6]. Ponadto rozpoczęli konfiskatę bibliotek prywatnych i instytucjonalnych. Taki właśnie los spotkał książki należące do UP i wspomnianej biblioteki PTPN.

Śladem historii są pieczętki Reichsuniversität Posen widoczne na kartach ok. 200 książek – niemieckich, francuskich i łacińskich. Były one przechowywane w kościele św. Michała Archanioła, służącym Niemcom jako magazyn [6, 9]. Po wojnie prof. Wrzosekowi udało się odzyskać część księgozbiorów [6].

Poza historią samego Uniwersytetu można prześledzić także dzieje innej instytucji związanej z UMP – Szpitala Ginekologiczno-Położniczego. W niemieckojęzycznym wydaniu dzieła Vesaliusa *De humani corporis fabrica* znajduje się pieczętka z napisem „*Bücherei der Landesfrauenklinik mit Hebammenlehranstalt Posen*”, pochodząca z biblioteki szpitala założonego przez Niemców na początku XX w. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości placówkę przejęła polska administracja. W roku 1921 szpital stał się siedzibą Kliniki Ginekologiczno-Położniczej Uniwersytetu Poznańskiego i do dzisiaj jest jednostką akademicką UMP [12].

PROWENIENCJE OSOBISTE

Wielu profesorów było bibliofilami i kolekcjonerami książek, które z czasem trafiły na półki bibliotek naukowych. W kolekcji starodruków BG UMP nie brakuje znaków proveniencyjnych inspirowanych postaci.

1 *Speculum lapidum clarissimi artium et medicine doctoris Camilli Leonardi Pisaurensis*, 1516, sygn. SD 104 I.

Do grona najaktywniejszych organizatorów Uniwersytetu Poznańskiego należeli profesorowie związani ze środowiskiem medycznym. Wśród nich szczególne miejsce zajmuje Heliodor Świącicki (1854–1923) – lekarz ginekolog i położnik, pierwszy rektor UP. Swoją działalność w PTPN rozpoczął jako bibliotekarz, a w 1915 r. objął funkcję prezesa Towarzystwa [13]. Na trwałe zapisał się w historii miasta – jest patronem m.in. Szpitala Ginekologiczno-Położniczego i gmachu UAM przy ul. Grunwaldzkiej, jego imię nadano też jednej z poznańskich ulic. Wśród znaków proveniencyjnych znajdujących się w kolekcji starodruków BG UMP zachował się jeden wolumin z pieczętką należącą do prof. Świącickiego.

Bliskim współpracownikiem prof. Heliodora Świącickiego był wspomniany już prof. Adam Wrzosek (1875–1965) – historyk medycyny, współtwórca polskiej szkoły historii i filozofii medycyny, lekarz patolog, szczególnie ceniony za umiejętności organizacyjne i dydaktyczne [14]. Oprócz przywołanej wcześniej aktywności w zakresie kształtowania księgozbiorów zajmował stanowiska w strukturach UP – był m.in. dziekanem Wydziału Lekarskiego. Następnie zaangażował się w tworzenie tajnego Uniwersytetu Ziemi Zachodnich, działającego w okupowanej przez Niemców Warszawie. Kierował Katedrą Historii i Filozofii Medycyny UP, a po wojnie zajął się odbudowaniem Zakładu Historii i Filozofii Nauk Medycznych Akademii Medycznej w Poznaniu [14]. Jest patronem budynku na kampusie Uniwersytetu Medycznego i ulicy na poznańskich Winiarach. Starodruki zgromadzone przez prof. Wrzoska i jeden egzemplarz z jego prywatną pieczętką pozostają cennymi pamiątkami działalności zasłużonego badacza.

Franciszek Chłapowski (1846–1923), profesor UP, miał szerokie zainteresowania naukowe, obejmujące medycynę wewnętrzną, geologię czy higienę. Znany był również z działalności społeczno-politycznej, m.in. w ramach Wydziału Lekarskiego PTPN [15]. Dwa egzemplarze z jego osobistego księgozbioru pozostają w kolekcji starodruków BG UMP.

Na ok. 20 woluminach francuskich starodruków widnieje wpis Ferdynanda Chotomskiego (1797–1880) – lekarza i artysty, który także kolekcjonował książki [16]. Chotomski był członkiem honorowym PTPN [17]. Brał udział w powstaniu listopadowym, a po jego upadku w roku 1831 wyjechał do Paryża [16] i prawdopodobnie tam nabył ciekawy egzemplarz *Naturales et medicinales quaestiones...*, doskonale pokazujący drogę, jaką przebyła książka. Na książce Ferdynanda Chotomskiego wyraźnie widać kolejność znaków

własnościowych. Wolumin jako pierwszy opatrzył podpisem (w dolnej części strony tytułowej: „Franciscus Rassinis Noens chirurgus pariensis 1563”) paryski chirurg François Rasse des Noeux, żyjący w XVI w. Następnie swój wpis własnościowy naniósł Ferdynand Chotomski (wpis w centralnej części strony tytułowej: „Comes de Dienheim Prawdzic Chotomski”). Na stronie tytułowej widać też przekreśloną zieloną pieczętkę PTPN, a na verso karty tytułowej znajduje się pieczętka Katedry Historii i Filozofii Medycyny UP.

Interesująca jest także historia innego egzemplarza, który należał do Chotomskiego (wpis odręczny obok sygnetu drukarskiego: „Comes de Dienheim Prawdzic de Szczawin et de Trąmbki de Chotomski”). Następnie tom trafił do księgozbioru biblioteki PTPN – o czym świadczy owalna zielona pieczętka obok wpisu Chotomskiego – by później zostać opieczętowany przez Niemców (pieczętka w górnej części strony tytułowej: „Reichsuniversität Posen / Geschichte der Medizin”).

WNIOSKI

Książki mogą przetrwać setki lat i przemierzyć wiele kilometrów, zanim trafią na półki bibliotek. Niektóre zachowują ślady użytkowania pozostawione przez dawnych właścicieli, będące cennym źródłem informacji dla następnych pokoleń.

Dotychczasowa analiza proveniencji części starodruków wykazała, że w wielu przypadkach poprzednimi właścicielami byli lekarze zaangażowani w działalność Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Szczególnie cenne dla Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu są woluminy Adama Wrzoska i Heliodora Świącickiego, których działalność miała znaczący wpływ na powstanie i rozwój studiów medycznych w Poznaniu.

Znaki własnościowe mogą być pomocne w odtworzeniu historii instytucji, szczególnie tych z długą tradycją, jak UMP. Woluminy opatrzone pieczęciami kolejno Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Uniwersytetu Poznańskiego, Akademii Medycznej i Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu pozwalają prześledzić zmiany instytucjonalne i organizacyjne, które kształtowały obraz studiów medycznych w mieście. Z kolei pieczętka niemieckie (biblioteki Landesfrauenklinik mit Hebammenlehranstalt Posen z czasów zaborów oraz Reichsuniversität Posen z okresu II wojny światowej) są świadectwem złożonych losów Poznania i Wielkopolski – miejsc, których historia odcisnęła się również na kartach starodruków.

Książki opatrzone pieczęciami i wpisami osób ważnych dla naszego środowiska to dziś bezcenne pamiątki. Dlatego w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu planowane są dalsze badania proveniencyjne. Ponadto wartościowe byłyby dalsze, pogłębione badania nad dziejami księgozbiorów. Można przypuszczać, że starodruki kryją na swoich kartach jeszcze wiele wpisów własnościowych, pieczętek i ekslibrisów wartych odkrycia.

REFERENCE LIST

1. Sipayłto M. O metodzie badań proveniencyjnych starych druków. Z Badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi. 1975;1:9–30.
2. Proveniencja. In: Birkenmajer A, Kocowski B, Trzynadłowski J, editors. Encyklopedia wiedzy o książce. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich; 1971.
3. Czekajewska-Jędrusik A. Elementy rękopiśmienne w drukowanej książce staropolskiej. Z Badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi. 1980;4:69–90.
4. Kocójowa M. Potrzeby i oczekiwania w zakresie badań proveniencyjnych. Z Badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi. 1993;13:329–36.
5. Tomaszewicz R. Opracowanie alfabetyczne i rzeczowe księgozbioru. In: Piotrowicz A, editor. Półwiecze Biblioteki Głównej. Poznań: Dział Wydawnictw Uczelnianych Akademii Medycznej im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu; 2002. pp. 24–8.
6. Magowska A. Habent sua fata libelli: O księgozbiorze i pasji historyczno-medycznej Adama Wrzoska oraz jego związku z GBL. Referat prezentowany na konferencji jubileuszowej 80-lecia Głównej Biblioteki Lekarskiej, Zamek Królewski w Warszawie, 11 września 2025 [Internet]. YouTube; [cited 30.12.2025.]. Available from: <https://www.youtube.com/live/Gr1yVMkRoIM?si=wnZgldmMaIBZF1aR&t=18971>
7. Głowacka-Sobiech E. Geneza i początki działalności Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. W 150 rocznicę powstania. Biuletyn Historii Wychowania. 2007;23:63–8
8. Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w latach 1950–2019. Historia i luminarze nauki. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM; 2019.
9. Baumgart J. Losy Biblioteki Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w latach 1939–1947 ze wstępem i w opracowaniu Norberta Delestowicza. Biblioteka. 2021;25(34):171–200.

10. Gutt RW. Rozwój nauk medycznych w Polsce w latach 1919–1951. *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*. 1991;36(1):87–132.
11. *Uniwersytet w czasie wojny 1939–1945*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM; 2019.
12. *Ginekologiczno-Położniczy Szpital Kliniczny przy ul. Polnej w Poznaniu 1901–2011. Tradycja i nowoczesność*. Poznań: Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Medycznego im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu; 2011.
13. Musielak M. *Heliodor Świącicki (1854–1923)*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM; 2013.
14. Musielak M. *Profesor Adam Wrzosek (1875–1965) – historyk i filozof medycyny. Zarys biografii intelektualnej*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Medycznego im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu; 2022.
15. Rezler M. *Sylwetki zasłużonych poznańców. Biogramy historyczne*. In: *Wielka Księga Miasta Poznania*. Poznań: Koziołki Poznańskie; 1994. p. 732.
16. Zembrzuski L. *Chotomski Ferdynand*. In: *Polski Słownik Biograficzny T 3*. Kraków: Polska Akademia Umiejętności; 1937. pp. 432–3.
17. Erzepki B. *Spis członków Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu od zawiązania Towarzystwa w r. 1857 po dzień 30 czerwca 1895*. Poznań: Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk; 1896.

Zuzanna Jernas

Main Library, Poznan University of Medical Sciences, Poland

Correspondence to: zjernas@ump.edu.pl

<https://orcid.org/0009-0008-6200-1451>

Appendix

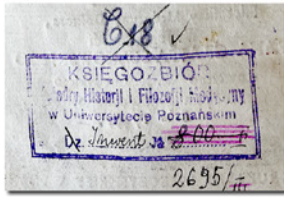

Fig. 1. Stamp of the Chair of the History and Philosophy of Medicine of the University of Poznan

Fig. 2. Stamp of Reichsuniversität Posen

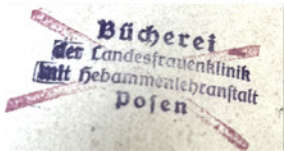

Fig. 3. Stamp of Bücherei der Landesfrauenklinik mit Hebammenlehranstalt Posen

Fig. 4. Stamp of Heliodor Święcicki

Fig. 5. Stamp of Adam Wrzosek

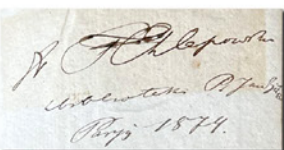

Fig. 6. Handwritten inscription of Franciszek Chłapowski

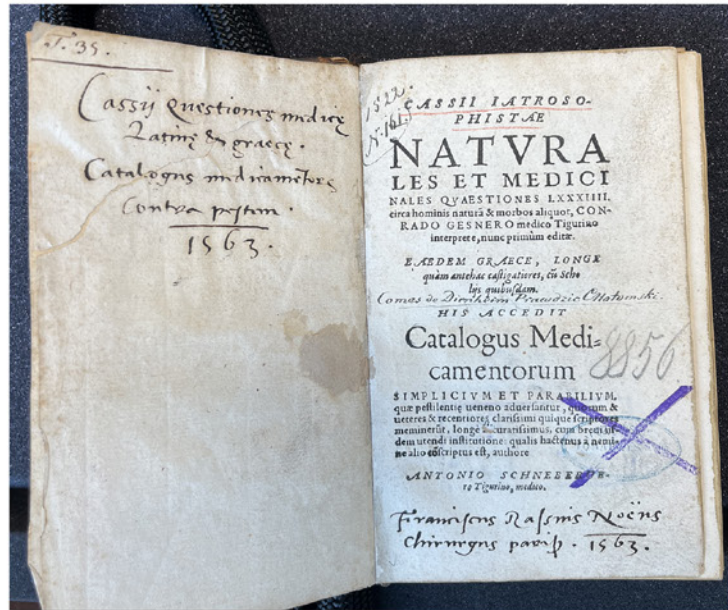

Fig. 7. A volume of the book Naturales et medicinales quaestiones...

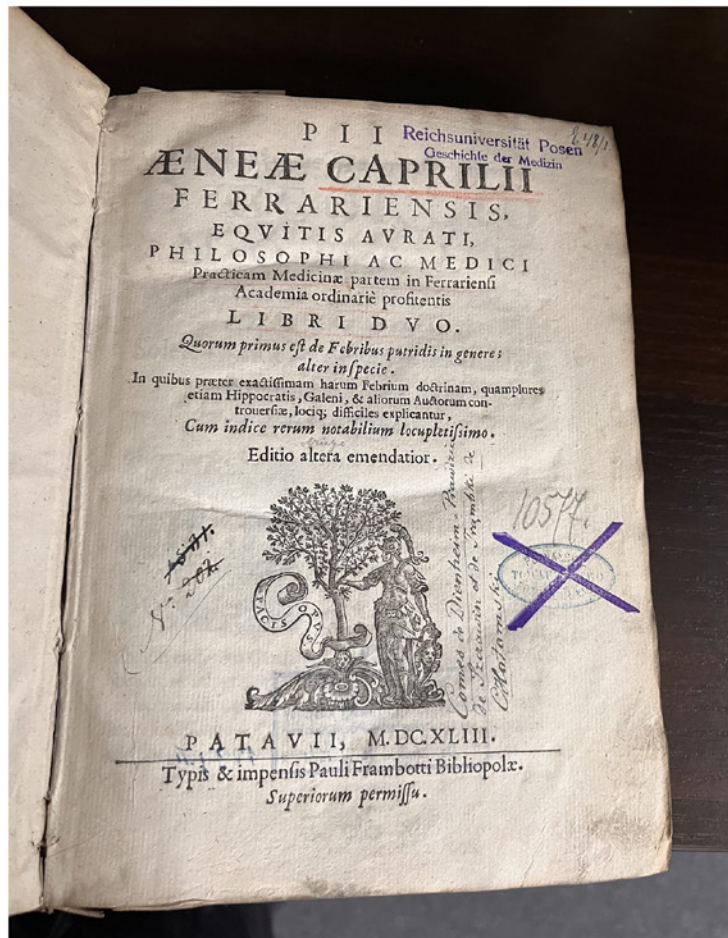
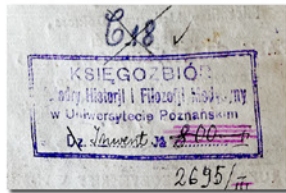

Fig. 8. A volume of the book Pio Enei Caprilego Libri duo...

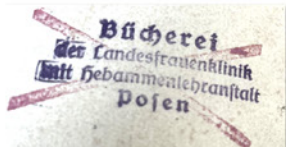
Załącznik

II. 1. Pieczętka Katedry Historji i Filozofji Medycyny Uniwersytetu Poznańskiego

II. 2. Pieczętka Reichsuniversität Posen

II. 3. Pieczętka Bücherei der Landesfrauenklinik mit Hebammenlehranstalt Posen

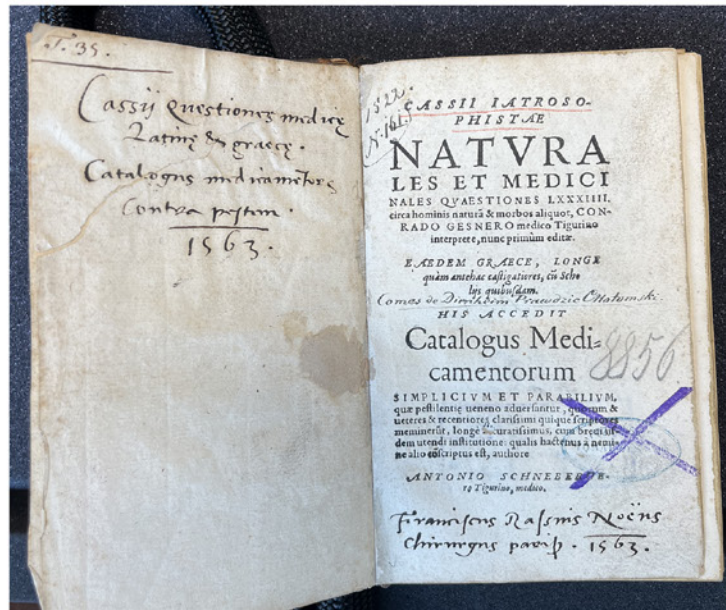
II. 4. Pieczętka Heliodora Świącickiego

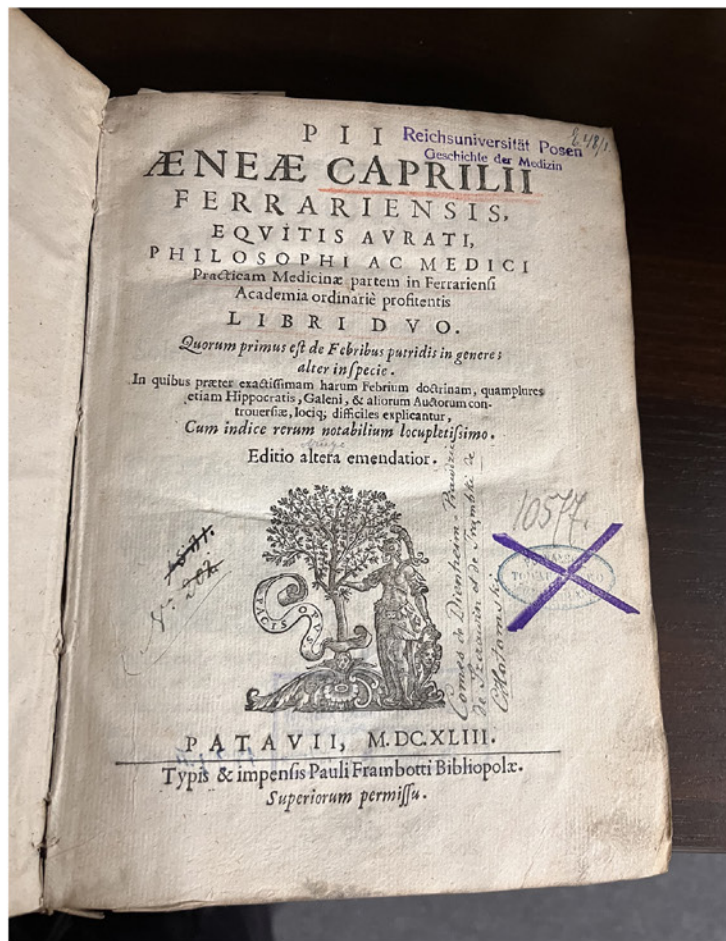
II. 5. Pieczętka Adama Wrzóska

II. 6. Odręczny wpis Franciszka Chłapowskiego

II. 7. Egzemplarz książki Naturales et medicinales qvaestiones...

II. 8. Egzemplarz książki Pio Enei Caprilego Libri duo...